

Mira Nábělková:
Slovenčina a čeština v kontakte — Pokračovanie príbehu. Bratislava—Praha, VEDA — vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2008., 363 str.

Knjiga Mire Nábělkové¹ *Slovački i češki jezik u kontaktu — Nastavak priče*, pisana na slovačkome, posvećena je slovačko-češkim jezičnim odnosima. Autorica se posvećuje prvenstveno razdoblju koje je uslijedilo nakon raspada zajedničke države Slovačka i Čeha, tj. vremenu nakon 1993. godine. Time se objašnjava i podnaslov knjige *Nstavak priče*.

U knjizi se proučava prvenstveno češko-slovački međujezični odnos s obzirom na promijenjeni *društveni percepcijski bilingvizam* (taj se naziv u knjizi rabi umjesto naziva *pasivni bilingvizam*). Autorica opisuje češko-slovačku dvojezičnost s komunikacijsko-pragmatičnoga stajališta, proučava komunikacijske strategije na televiziji, u časopisima, knjigama te raznim mrežnim forumima. Pri tom tematizira sinkronizaciju filmova, češke prijevode slovačke književnosti, paralelne tekstove na deklaracijama proizvodâ, gospodarske i socijalne aspekte koji utječu na oblike dvojezičnosti. Sve se analize temelje na bogato dokumentiranoj građi.

Autorica spominje (str. 9.) da su joj njezina profesionalna jezikoslovna djelatnost, promjena boravka iz Slovačke u Češku te njezino obiteljsko polazište »u kojem se slovačko spaja s češkim (moravskim)« omogućile razvitak pojedinih novih perspektiva u stereotipnom sagledavanju slovačko-češkoga jezičnoga kontakta. Iz toga zasigurno proizlazi i autoričina svestranost i izniman respekt za oba jezika koji se očituje kroz cijelu knjigu. Uočljivo je to prije svega u staloženom i nekonfliktnom opisu »konfliktnih pojava« u češko-slovačkim jezičnim odnosima.

Knjiga sadrži radove koje je autorica objavljivala od 1996. godine. U poglavlju *Umjesto uvoda (Miesto úvodu, str. 7. — 23.)* autorica kaže da je »dilemu« oko pitanja treba li za objavu u knjizi bitnije aktualizirati svoje ra-

¹ Mira Nábělková rođena je 1956. u slovačkom gradu Martinu. Nakon studija slovakistike i rusistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta J. A. Komenskoga radila je u Jezikoslovnom institutu L. Štúra Slovačke akademije znanosti u Bratislavi. Od 1999. radi na slovakistici Filozofskoga fakulteta Karlova sveučilišta u Pragu.

dove, riješila u korist neaktualiziranja zato da bi se bolje mogli dokumentirati razvoji njezinih zapažanja. Radovi su u knjizi poredani u pet tematskih cjelina odnosno poglavlja:

1. Slovački i češki jezik u promjenjivoj društvenoj situaciji (*Slovenčina a čeština v meniacej sa spoločenskej situácii*, str. 24.—88.)
2. Oblici bilingvizma u češko-slovačkom kontekstu (*Podoby bilingvizmu v česko-slovenských súvislostiach*, str. 89.—171.)
3. Nekoliko slovačko-čeških leksikoloških posebnosti (*Niekoľko slovensko-českých lexikologických zastavení*, str. 172.—232.)
4. Slovački i češki u književnom suživotu (*Slovenčina a čeština v literárnom spolužití*, str. 233.—291.)
5. Slovakistika u češkoj suvremenosti kao studijski predmet (*Česká súčasnosť slovakistiky ako študijného odboru*, str. 292.—304.).

Na kraju knjige slijedi *Zaključak* s podnaslovom *Između prošlosti i budućnosti...* (*Záver, Medzi minulým a budúcim...*, str. 305.—312.), *Literatura* (str. 313.—342.), *Izvori* (*Pramene*, str. 343.—345.), *Urednička napomena* (*Edičná poznámka*, str. 347.—349.), sažetak na engleskome (*Summary*, str. 351.—355.) i *Registar imena* (*Menný register*, str. 357.—363.).

Budući da su naslovi pojedinih potpoglavlja djelomice dvojezični (slovački i češki) te da se u nekim naslovima miješaju dva ili tri jezična koda (slovački, češki standardni i češki razgovorni — tzv. *obecná čeština*), te naslove nije moguće prevesti bez gubljenja informacijâ koje se posreduju u izvorniku (npr. 2.1 *Tak sme sa alespoň teda kochali tými ľema krásama tej prírody... Medzi percepcným a produkčným bilingvizmom*).

Prvo poglavlje započinje jednim od prvih autoričnih komparativističkih radova iz 1996. godine (1.1. *Lubovník bodkovaný...*) u kojem se analizira na početku 90-ih godina još “nova” pojava paralelnih slovačkih i čeških tekstova na deklaracijama proizvoda (hrane, kozmetike, lijekova, itd.). Autorica opisuje nepotpunosti i pogreške u prijevodima, različite grafičke pripreme čeških i slovačkih tekstova itd. Zanimljivo je da su joj ti paralelni slovačko-češki tekstovi u vrijeme prvih istraživanja iznenađujući i pomalo suvišni, iako ih dobro opisuje kao rezultat novoga gospodarskoga europskoga tržišta. Takve i slične tekstove autorica obrađuje na više mjesta u knjizi, a u radovima objavljenima poslije, upućuje na njihovu bivalentnost (usp. poglavlje 2.6.).

U prvom poglavlju autorica opisuje i odnos češkoga i slovačkoga jezika u slovačkoj jezičnoj sredini u različitim komunikacijskim sferama s obzirom na promijenjeno zakonodavstvo koje regulira jezična pitanja. Na-

kon dolaska u Češku mijenja se autoričina perspektiva sagledavanja slijedom čega počinje propitivati položaj slovačkoga jezika u dodiru s češkim jezikom u češkoj okolini.

Na kraju prvoga poglavlja autorica obraća pozornost na moguće smanjenje razumljivosti slovačkoga jezika u krugovima češke mladeži (kao posljedice smanjenoga posredovanja slovačkoga jezika i kulture kroz medije) kao i na raspravu o mogućem uključivanju osnovnoga znanja o slovačkom jeziku i kulturi u češke škole.

U drugom poglavlju autorica pokazuje da je u Slovačkoj društveni percepcijski bilingvizam razvijeniji nego u Češkoj. Omjeri češko-slovačkih neizravnih jezičnih dodira (npr. na televiziji, u knjigama i glazbi) u Slovačkoj se u biti nisu promijenili, s time da se dvojezičnost u većoj mjeri individualizirala. U Češkoj su se pojačali izravni jezični dodiri kao posljedica povećanoga dolaska Slovaka radi zapošljavanja ili školovanja, dok je društveni percepcijski bilingvizam oslabio. U drugom se poglavlju daju i zanimljive informacije o percepciji slovačkoga jezika u Češkoj, o prihvatanju odnosno zahtijevanju prevođenja sa slovačkoga, o tome kako se na mrežnim forumima ili među studentima traži prevođenje s argumentima kao npr. »jer se slovački ne razumije«, »jer smo tu u češkoj sredini«, itd., dok se s druge strane tomu nude i protuargumenti te se izražava volja i težnja za dvojezični »kontinuum«. Autorica tematizira i učestalu predodžbu Slovaka o njihovoj dobroj kompetenciji češkoga jezika te njihovu iznenađenost kada ustvrde da ta predožba nije točna, do čega redovito dolazi kada se nađu u situaciji u kojoj žele aktivno upotrebljavati češki.

Autorica se u drugom poglavlju posvećuje izboru komunikacijskih strategija u Slovaka kada komuniciraju s Česima u češkoj sredini, razlikama između književnoga i razgovornoga češkoga (tzv. *obecná čeština*) i pitanju kako se one odražavaju u češko-slovačkoj komunikaciji, o osjećajima Slovaka u češkoj jezičnoj okolini i reakcijama Čeha na pokušaje Slovaka da govore češki, te o pojmu »češkoslovački« koji se rabi na internet-skim forumima za miješane češko-slovačke kodove. Ponekad je sudionici-ma u mrežnim raspravama dovoljna jedna leksička jedinica za određivanje koristi li se netko »češkoslovačkim«.

Treće se poglavlje usredotočuje na leksičku razinu te iscrpno i usporedno opisuje tvorbu pridjeva. U poglavlju se opisuju i pojedini slovakizmi u češkom. Posebice je dojmljiv opis riječi *drevokocúr* (doslovno: *mačak koji hoda po drveću, vjeverica*). Radi se o jednom jezičnom mitu u sklopu kojega se u češkoj javnosti u raznim kontekstima već desetljećima riječ *drevokocúr* predstavlja kao »produkt slovačkoga purizma«. Iako bi ta riječ pre-

ma opće uvriježenu mišljenju češke sredine trebala biti slovačka riječ za *vjevericu* (slovački: *veverica*, *veverička*), Slovacima je ona nepoznata. Slovaci su vrlo iznenađeni kada se suoče s tom riječi u komunikaciji s Česima. Ta je izmišljena riječ toliko popularna da ju neki autori mrežnih slovačkih odnosno češko-slovačkih rječnika spominju s napomenom da ne postoji te upućuju na riječ *veverica*.

Za hrvatsku je publiku interesantan primjer koji autorica navodi iz jedne forumske rasprave (str. 227.) u kojoj slovački diskutant uspoređuje riječ *drevokocúr* s »purističkim reformama« koje »obične Hrvate« uznemiruju kao i »nas Slovake«. Na tu mu primjedbu odgovara češki diskutant koji kaže da je on uvijek mislio da je riječ *drevokocúr* izmišljenica i da služi samo za šalu. Slovačkomu sugovorniku nije preostalo ništa drugo nego da se složi s Čehom, no pri tom nadodaje da se njegove predodžbe ipak osnivaju na pokušajima »čišćenja slovačkoga«.

Četvrto poglavlje bavi se uporabom i različitim funkcijama češkoga jezika u slovačkoj književnosti. Osim suvremenoga češkoga jezika opisuju se i funkcioniranje tzv. *bibličtine* kao bivšega službenoga jezika slovačkih protestanata u "novom" slovačkom književnojezičnom kontekstu. Peto poglavlje posvećeno je slovakistici u Češkoj koja kao studijski predmet u Pragu postoji od 1994. godine, a u Brnu od 1997. godine.

U *Zaključku* autorica upotpunjuje svoja istraživanja slovačko-čeških jezičnih odnosa primjedbama iz 2008. godine, u kojoj je tiskana njezina knjiga. Time čitatelja priprema na daljnji »nastavak priče«. Taj će nastavak svakako biti zanimljiv i s obzirom na to da se u posljednje dvije godine znatno pojačala medijalna dvojezičnost u Slovačkoj i u Češkoj putem globalnih medijskih proizvoda i zajedničkih emisija poput *Češko-slovački superstar*, *Supertalent* itd. U odnosu na te emisije u medijima (u tisku i televiziji) rabe se složeni pridjevi tipa *Česko-slovenský*, *Česko Slovenský* i *Československý*.

Knjiga Mire Nábělkové *Slovački i češki jezik u kontaktu* dobila je pozitivne recenzije i na slovačkoj i na češkoj strani. Međutim, ona nije zanimljiva samo slovakistima i bohemistima, već svima koji se bave kontaktnom lingvistikom, pragmatikom i sociolingvistikom općenito. Svi će oni u knjizi zasigurno pronaći zanimljive poticaje za dublje sagledavanje dvaju strukturalno bliskih jezika u dodiru.

Recenzirana bi knjiga zbog spomenutih razloga svakako mogla biti korisna i za obogaćivanje istraživanja hrvatsko-srpskih jezičnih odnosa u kojima još uvijek – i u inozemstvu – prevladavaju "tradicionalne" teme poput »hrvatski purizam« ili traganje za hrvatsko-srpskim standardnoje-

zičnim razlikama s pomoću čega se traži odgovor na pitanje »jedan ili dva jezika«. Do zanimljivih rezultata svakako bi se moglo doći i kroz nove paradigme kroz koje bi u istraživanje hrvatsko-srpskih jezičnih odnosa bilo obuhvaćeno gledište nositeljâ jezika, njihove percepcije i komunikacijske strategije u interakciji u različitim sferama društvenoga života.

Martina Grčević

